

УДК 316.32(479.22)

DOI: 10.31866/2617-7943.1.2018.150850

Тамаз Путкарадзе,
доктор історичних наук, професор,
Батумський державний університет
імені Шота Руставелі,
Батумі, Грузія
txil1968@mail.ru
<http://orcid.org/0000-0002-0489-8036>

ГРУЗИНСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ І СВІТОВІ ГЛОБАЛЬНІ ПРОЦЕСИ

Мета дослідження полягає у науковому осмисленні ролі грузинської цивілізації у світових глобальних процесах, у комплексному вивченні цієї локальної культури як складової частини євро-азійської цивілізації. **Методологічною основою дослідження** стали загальнонаукові універсальні принципи об'єктивності, системності та всебічності, а також порівняльно-історичний, історико-типологічний, проблемно-хронологічний та структурно-функціональний методи.

Наукова новизна полягає у ґрунтовному дослідженні соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку грузинської цивілізації у зв'язку із виникненням загрози «колізії цивілізацій», тобто небезпеки «мирного зіткнення» ісламу та ісламських сект, з одного боку, і християнства з іншого.

Висновки. Запропоновано шляхи вирішення цієї ситуації, що полягають у зближенні та консенсусі етнічних позицій і моральних цінностей етнічних груп. Визначено, що розв'язання глобальних проблем (екологічна безпека, тероризм, наркобізнес) вимагає взаємодії міжнародного співтовариства та різних держав. У цьому питанні, одна, окремо взята держава, безсила. Інтернаціоналізація трудової діяльності активізує міждержавні відносини у торговій, економічній та фінансовій сферах. Загроза глобальної ядерної катастрофи зумовлює інтеграційні процеси, що в свою чергу, певною мірою, впливає на зовнішню політику тих чи інших країн.

Ключові слова: грузинська цивілізація, Кавказький регіон, євроінтеграційні процеси, ісламізація, Туреччина.

Своїм геополітичним розташуванням, історичним минулим і багатю культурною спадщиною Грузія завжди заслуговувала на особливу увагу. Вона з найдавніших часів є сполучною ланкою між Заходом та Сходом, між північчю та півднем, а також між багатоетнічними регіонами самого Кавказу. Грузія має велике значення з точки зору діалогу між культурами, а також зближення та співпраці кавказьких народів. У цій частині світу сконцентровані стародавні компоненти побуту населення Європи і Азії. Багато з цих компонентів зафіксовані в грузинській традиційній та сучасній культурі. Тому, в деяких сучасних геополітичних концепціях, Грузію і цілий Кавказ розглядають як місце взаємовпливу і протистояння християнсько-православних та ісламських цивілізацій (Гаджиев, 2001, с. 221-223).

Грузія відрізняється багатонаціональним і багатоконфесійним населенням, давньою культурою, сталістю національних традицій. Строкатість національного і релігійного складу населення пояснюється як історичними процесами, так і великою різноманітністю природних умов. Розмаїття, багатство мінерального, рослинного і тваринного світу країни стимулювало розвиток в цьому регіоні цивілізації. В епоху неоліту Грузія була однією із зон виникнення землеробства і скотарства в Євразії, пізніше видобутку міді та заліза, є підстави вважати, що вона була частиною тієї історичної області, де вперше розпочали обробку заліза.

Грузинська культура (як і будь-яка національна культура) є однією із складових світової цивілізації або культури сусідів; осмислення цього вкладу має стати надбанням масової свідомості. За критерієм створення оригінальної культури, що здійснила великий внесок до світової та кавказької цивілізацій, грузини, як такі, та їх позиція серед етносів світу може бути оцінена дуже високо. У цьому полягає один з важливих аспектів етнокультурного феномена регіону, що називають мостом між Європою та Азією. У цій контактній зоні більш чітко виявляються ті форми грузинської культури, значення яких виходить за рамки досягнення у господарській області. Агрокультура грузинів виникла на базі розвитку землеробства усього Кавказького регіону. Грузія належить до числа тих районів світового значення, де були виведені такі види культурних рослин, як пшениця, ячмінь, виноград. Особливого значення надавалося вирощуванню зернових культур. Грузія є осередком, де було розпочато перетворення дикоростучих зародків пшениці спочатку на озимі, а потім ярові форми культурних злаків. Звідси землеробство поширилось на північний Кавказ (Дмитриев, 2003, с. 92-93).

На даний час, в умовах поглиблення інтеграційних процесів, роль і значення Грузії у зближенні кавказьких народів і країн, що межують з цим регіоном, стала більш актуальною. Цей процес розпочався з найдавніших часів, з епохи великого Шовкового шляху. Але зрозуміла невідповідність між імперськими культурами, заснованими на характерному етапі розвитку людства і якісно новою ситуацією XXI століття (Метревели, 2007, с. 3). Для розрядки ситуації необхідна принципово нова база нормативної цивілізації, що вирішувала б питання міжетнічних відносин. Залучення Грузії до цього процесу обумовлює демократичні кроки до діалогу культур. Необхідно також формування суспільно-національного мислення і науково-інтелектуальних традицій, задля вирішення «локальних» та «глобальних» завдань. Однак, цьому заважають етноконфлікти, сепаратистські та іредентистські тенденції, що стали причиною перманентної нестабільності у конфліктних регіонах Грузії. Через це стародавні грузинські землі Самачабло і Абхазія стали «гарячими точками» не тільки на Кавказі, але й в усьому світі, що посилює інтерес міжнародної спільноти до цього регіону.

Євроінтеграційні та глобалізаційні процеси поставили на порядок денний проблему конкретних цивілізацій. Відомий вплив західних цивілізацій на весь світ, що спричинило протистояння «локальних» і «глобальних» цивілізацій. За своєю мовою, історією, релігією, традиційного-побутовою культурою і самоідентифікацією людей, грузинська цивілізація унікальна. За своїм змістом ця локальна культура є складовою частиною євро-азійської цивілізації. Але якою є перспектива цієї цивілізації у XXI столітті? На відміну від минулого, коли перша світова війна знищила російську, австро-угорську, османську, а друга світова війна – британську, японську і радянську імперії, сьогодні, розпочата війна цивілізацій. Євроатлантична (західна) цивілізація стикається з цивілізацією решти світу. За припущеннями деяких дослідників, це протистояння, що головним чином має ідеологічний характер і триває мирно, може викликати загибель якої-небудь імперії, або цілої цивілізації (Валлерстайн, 2001, с. 48-53).

Цивілізація, як джерело глобалізаційних імпульсів виступає об'єктом всесвітньої історії, що на основі традиційних цінностей має власне уявлення про глобалізацію (Метревели, 2007, с. 34).

Грузинська культура – це традиційна культура. Такою ж традиційною є грузинська цивілізація, в якій вагому роль відіграє ментальність, настрої та емоції людини. Все це – значні компоненти історії.

Держави та етноси обережно ставляться до глобалізаційних процесів. Це притаманне і грузинам. Вирішення глобальних проблем (екологічна безпека, тероризм, наркобізнес) вимагає взаємодії міжнародного співтовариства та різних держав. У цьому питанні, одна, окремо взята держава, безсила. Інтернаціоналізація трудової діяльності активізує міждержавні відносини у торговій, економічній та фінансовій сферах. Загроза глобальної ядерної катастрофи зумовлює інтеграційні процеси, що в свою чергу, певною мірою, впливає на зовнішню політику тих чи інших країн.

Глобалізаційні процеси мають і негативні результати: економічне протистояння розвинених країн і країн, що розвиваються, викликає антиглобалістичні настрої. Складається враження, що провідні країни не зацікавлені в економічному розвитку так званих країн третього світу, оскільки вони являють собою ринок збуту зайвої продукції і тому в них не проводяться адекватні реформи для розвитку культури, освіти і різних галузей фундаментальних наук. Усе це викликає негативне ставлення населення до глобалізаційних процесів. Так відбувається і в Грузії, тим більше, що на даний момент порушене територіальне самоврядування, цілісність країни, існує небезпека потенційного конфлікту, є велика кількість біженців і насильно переміщених осіб. Все це активізувало боротьбу за збереження миру у країні. Відповідно активізувалася і дипломатія. Особливого значення набула народна дипломатія.

Глобалізаційні та євроатлантичні процеси торкнулися таких делікатних питань, як міжетнічні відносини, внутрішньо-етнічні та соціально-економічні процеси, традиційне право, побут, культура і т.д. З одного боку, ці процеси відбуваються всередині Грузії, де кожна етнографічна група має загальногрузинський характер і локальну специфіку, з іншого боку, ці процеси мають місце і в загальнокавказькому просторі. Безсумнівно, в посткомуністичному просторі Кавказький регіон вирізняється релігійно-етнічною строкатістю та нерівністю соціально-культурного розвитку. Протягом багатьох століть тут часто мали місце внутрішньокавказькі проблеми. Тому забезпечення миру на Кавказі завжди залишалось важливим завданням (Метревели, & Болоташвили, 1994, с. 5-21).

Під впливом зовнішніх факторів вищевказані євроатлантичні процеси тривають ще інтенсивніше. Вони, з одного боку, збагачують внутрішнє життя того чи іншого етносу, але, з іншого боку, спричиняють нівелювання і зникнення традицій і звичаїв (Робакидзе, 1981, с. 27-28). Ми втрачаємо багато феноменів, які сформувалися протягом століть і сьогодні мають життєво важливе значення. Замість виробника продукції село перетворилося на споживача. У пошуках роботи селяни їдуть у міста. Багато з них вирушили на біржі праці до іноземних держав. Зникли город, худоба, свійська птиця, традиційні галузі та унікальна господарська культура, що була основою економіки такого давнього вогнища землеробства і скотарства, як Грузія. Зникли або змінилися традиції та звичаї. З цієї точки зору, спостерігаємо великий дисбаланс навіть між історико-етнографічними краями Грузії. Зруйнувалася та позиція єдиних цінностей, на яких базувалася грузинська традиція. Всі, кому імпровізувати не лінь, втручаються до цієї сфери. Розглянемо, наприклад, такий окремих компонент національної традиції жалоби, як, так звану, «Похоронну індустрію», яка супроводжується шкідливою практикою дорогих трун, вінків і могил, що неприйнятне для грузинів, які вирізняються традиційною скромністю. Давня традиція забороняє дорогі нетрадиційні могили, проте зазначена трансформація мало пов'язана з процесом євроатлантичної інтеграції.

Євроатлантичні процеси відбилися і на взаємостосунках церкви і держави. Толерантність, що є значним досягненням демократії, з давніх часів була характерною для грузинської держави. Але, останнім часом, швидкими темпами і безконтрольно стало розповсюджуватися сектантство, що може бути незначним для західних країн, але згубним та руйнівним для поліетнічної і поліконфесійної Грузії. Особливого загострення це проблема набула по відношенню до населення Аджарії. Протягом століть Аджарія знаходилася під пануванням Османської імперії. Релігійна політика Османської влади сприяла ісламізації аджарського населення. Сьогодні різні релігійні організації та окремі особи шукають опори в Аджарії. З цією метою вони відправляють місіонерів,

фінансують їх, а останні спритно використовують важку соціальну ситуацію для підкупу людських душ. Практикується вивезення дітей до Туреччини у релігійні школи, згодом, їм дають освіту у престижних вищих навчальних закладах. Усе це робиться з метою, щоб потім такі особи працювали у державних установах Грузії і проводили релігійну політику сусідньої країни. Частина цих осіб залишається жити в іноземній державі. Можна сказати, що це продовження добровільного мухаджірства. Зрозуміло, що в цьому питанні держава здала позиції. Не було здійснено відповідної оцінки впливу зовнішньої ідеології. Тому багато грузинів, наразі, мешкають на чужині. Слід зазначити, що діяльність нуристів і сулейманістів у самій Туреччині заборонена, а в Грузії, чомусь, вони діють вільно. Вони проникають усюди, де позиції держави ослаблені. Така ситуація негативно впливає на національну самосвідомість мусульманського населення Грузії, яке з'явилося в цій країні внаслідок трьохсотлітнього панування османів. Ситуацію ускладнюють різні релігійні секти (баптисти, свідки Єгова), які впливають на свідомість віруючих, впроваджують космополітизм. У певному сенсі виникає загроза «колізії цивілізації» тобто небезпека «мирного зіткнення» ісламу і мусульманських сект з одного боку, і християнства з іншого. Це не має супроводжуватись військовими операціями, але таке протистояння може мати місце навіть у локальному ареалі.

Вихід треба шукати у зближенні і консенсусі етичних позицій і моральних цінностей етнічних груп. Важливо також враховувати етнопсихологічну і політичну специфіку окремих країн і народів. Тотальний моральний консенсус не повинен призводити до стирання національних традицій та толерантності щодо антидержавних політичних і релігійних груп, що особливо небезпечно для таких маленьких і етнічнострокатих країн, як Грузія. Через це, деякі загальновизнані стандарти не можуть мати загального характеру. Пошук унікального феномену не повинен завдати шкоди національній самосвідомості. До загальновизнаних стандартів повинні належати моральні, етичні та філософські норми. У цьому сенсі можливий і консенсус. Між іншим, різні релігійні напрямки дають можливість такого «мінімального консенсусу». В якості ілюстрації можна навести деякі норми, що мають місце у кожній релігійній традиції, яких умовно називають золотими правилами взаємоповаги і гуманності. Зокрема, за традиціями конфуціанства (551–489 рр. до н. е.), не треба робити іншому те, чого не бажаєш собі самому; рабин Хелел вимагає: не поступай з іншим так, як не бажаєш щоб інші ставилися до тебе; Іслам визнає віруючим того, хто бажає своєму братові того, чого бажає собі самому. Це визнає і християнство, Буддизм та Індуїзм (Kung, 1998). Сьогодні азіатський світ з розумінням дивиться на захід, погоджується з модернізацією і з трансформацією, але скептично ставиться до західної системи цінностей. Наведемо приклад, коли один молодий американець здійснив хуліганство у Сінгапурі та йому присудили покарання, половина

американської преси підняла гвалт. Сінгапур взяв реванш, наводячи конкретні цифри: у США, де з 1960 р. населення збільшилося на 41%, злочини із застосуванням насильства – зросли на 560%, розлучення на 300%, а кількість одиноких матерів – на 41%), і заявляючи, що сінгапурці не хочуть переймати такої «західної» моралі. Подібні заяви зробили і японці (Kung, 1998). Але справа не в окремих конкретних питаннях – чи візьмуть грузини європейський індивідуалізм, зневажання громадською думкою, безмежну свободу, або збережуть фундаментальні кавказькі цінності: відданість сімейному вогнищу, гостинність, дружбу, прихильність до традицій, грузинське застілля, весілля і т.д. Захід повинен із розумінням і повагою ставитися до специфічних кавказьких цінностей, які повинні розглядатися в контексті обов'язків людини. Поєднання в єдиному контексті прав і обов'язків сприяє релативації західних і азійських цінностей.

Ми звісно розуміємо, що готового рецепту для вирішення проблеми протистояння «глобальних» і «локальних» цивілізацій не існує, але паралельно євроінтеграційним процесам слід віднайти суспільно-базовий консенсус, беззастережну віру, без якої сучасний плюралізм може перетворитися на руйнівну силу.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Валлерстайн, М., (2001). Анализ мировых систем и ситуация в современном мире (П.М. Кудюкин, Пер.). Санкт-Петербург: Университетская книга.
- Гаджиев, К. (2001). *Геополитика Кавказа*. Москва: Международные отношения.
- Дмитриев, В. (2003). Кавказ как историко-культурный феномен. В *Россия и Кавказ: История, религия, культура* (с. 92-93). Санкт-Петербург: Журнал "Звезда".
- Метревели, Р. (2007). *Кавказская цивилизация в контексте мировых глобализационных процессов*. Тбилиси: Артануджи.
- Метревели, Р., & Болоташвили, Г. (1994). Для изучения истории грузинской дипломатии. *Грузинская дипломатия*, 1, 5-21.
- Робакидзе, А. (1981). Для сохранения национальных традиций. *Коммунист Грузии*, 6, 27-28.
- Kung, H. (1998). *A Global Ethic for Global Politics and Economics*. New York: Oxford University Press.

REFERENCES

- Dmitriev, V. (2003). Kavkaz kak istoriko-kulturnyy fenomen [Caucasus as a historical and cultural phenomenon]. In *Rossiya i Kavkaz: Istoriya, religiya, kultura* [Russia and the Caucasus: History, Religion, Culture] (pp. 92-93). St. Petersburg: Zhurnal "Zvezda" [in Russian].
- Gadzhiev, K. (2001). *Geopolitika Kavkaza* [Geopolitics in the Caucasus]. Moscow: Mezhdunarodnyie otnosheniya [in Russian].
- Kung, H. (1998). *A Global Ethic for Global Politics and Economics*. New York: Oxford University Press [in English].

- Metreveli, R. (2007). *Kavkazskaya tsivilizatsiya v kontekste mirovyykh globalizatsionnykh protsessov* [Caucasian civilization in the context of world globalization processes]. Tbilisi: Artanudzhi [in Russian].
- Metreveli, R., & Bolotashvili, G. (1994). Dlya izucheniya istorii gruzinskoy diplomatii [To study the Georgian diplomacy history]. *Gruzinskaya diplomatiya*, 1, 5-21 [in Russian].
- Robakidze, A. (1981). Dlya sohraneniya natsionalnykh traditsii [To preserve national traditions], *Kommunist Gruzii*, 6, 27-28 [in Russian].
- Vallerstayn, M., (2001). *Analiz mirovyykh sistem i situatsiya v sovremennom mire* [Analysis of world systems and the situation in the modern world] (P.M. Kudyukin, Trans.). St. Petersburg: Universitetskaya kniga [in Russian].

UDC 316.32(479.22)

Tamaz Phutkaradze,

Doctor of Historical Sciences, Professor,

Batumi State University

Shota Rustaveli,

Batumi, Georgia

txil1968@mail.ru

<http://orcid.org/0000-0002-0489-8036>

GEORGIAN CIVILIZATION AND GLOBAL PROCESSES IN THE WORLD

The purpose of the article is to provide a scientific comprehension of Georgian civilization role in global processes, in the complex research of this local culture as an integral part of the Euro-Asian civilization. **The methodological bases of the research have been** the universal scientific principles of objectivity, systematic and comprehensiveness, as well as comparative-historical, historical-typological, problem-chronological and structural-functional methods.

The scientific novelty consists in a thorough study of the socio-economic, socio-political and cultural development of Georgian civilization in connection with the emergence of the «conflict of civilizations» threat, the danger of a «peaceful collision» between Islam and Islamic sects, on the one hand, and Christianity on the other.

Conclusions. The ways of solving this situation have been proposed, which consist in the convergence and consensus of ethnic positions and moral values of ethnic groups. It has been determined that solving global problems (ecological safety, terrorism, drug trafficking) requires the interaction of the international community and various states. In this issue, one, a separate state, is powerless. Internationalization of labor activity activates inter-state relations in the trade, economic and financial spheres. The threat of a global nuclear catastrophe determines the integration processes, which, in turn, influences the foreign policy of a particular country to a certain extent.

Key words: Georgian civilization, Caucasus region, euro integration processes, Islamization, Turkey.

УДК 316.32(479.22)

Тамаз Путкарадзе,

*доктор исторических наук, профессор,
Батумский государственный университет
имени Шота Руставели,
Батуми, Грузия
txil1968@mail.ru
<http://orcid.org/0000-0002-0489-8036>*

ГРУЗИНСКАЯ ЦИВИЛИЗАЦИЯ И МИРОВЫЕ ГЛОБАЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ

Цель исследования заключается в научном осмыслении роли грузинской цивилизации в мировых глобальных процессах, в комплексном изучении этой локальной культуры как составной части евро-азиатской цивилизации. **Методологической основой исследования** стали общенаучные универсальные принципы объективности, системности и всесторонности, а также сравнительно-исторический, историко-типологический, проблемно-хронологический и структурно-функциональный методы.

Научная новизна заключается в основательном исследовании социально-экономического, общественно-политического и культурного развития грузинской цивилизации в связи с возникновением угрозы «коллизии цивилизаций», то есть опасности «мирного столкновения» ислама и исламских сект, с одной стороны, и христианства с другой.

Выводы. Предложены пути выхода из сложившейся ситуации, состоящие в сближении и консенсусе этнических позиций и нравственных ценностей этнических групп. Определено, что решение глобальных проблем (экологическая безопасность, терроризм, наркобизнес) требует взаимодействия международного сообщества и различных государств. В этом вопросе, одно, отдельно взятое государство, бессильно. Интернационализация трудовой деятельности активизирует межгосударственные отношения в торговой, экономической и финансовой сферах. Угроза глобальной ядерной катастрофы определяет интеграционные процессы, которые в свою очередь, в определенной степени, влияют на внешнюю политику тех или иных стран.

Ключевые слова: грузинская цивилизация, Кавказский регион, евроинтеграционные процессы, исламизация, Турция.